

Wojciech Gotkiewicz

Akademia Rolniczo-Techniczna im. M. Oczapowskiego w Olsztynie

Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju agroturystyki na Warmii i Mazurach

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, dodatkowe źródła dochodu, agroturystyka

Wprowadzenie

Dziesięć lat funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce w sposób drastyczny obnażyło wszystkie słabe punkty polskiej gospodarki, w tym również, a może przede wszystkim, rolnictwa. Jak wynika z przeprowadzonych analiz, ponad 60% rodzin rolniczych nie zapewnia sobie dochodów zaspokajających ich oczekiwania, a w wielu wypadkach nawet podstawowych potrzeb. W związku z powyższym niezmiernie istotne jest, aby w wypadku stale pogarszającej się sytuacji na wsi pierwszoplanowym zagadnieniem stało się poszukiwanie dodatkowych czy alternatywnych źródeł dochodu. Charakter pracy w gospodarstwie rolnym sprzyja podejmowaniu dodatkowego zatrudnienia. Jest to wynikiem przede wszystkim nierównomierności czasu pracy z czasem procesu produkcji, co daje szansę wykorzystania zasobów siły roboczej nie tylko w produkcji rolniczej, ale również poza nią [2].

Działania przedsiębiorcze podejmowane na obszarach wiejskich realizowane są głównie na czterech płaszczyznach — produkcji, przetwórstwa, handlu oraz usług. W ramach tej ostatniej podejmowana jest działalność agroturystyczna.

W ostatnich latach w Polsce nastąpiło znaczne zainteresowanie wycieczkami na wsi. Według szacunków ośrodków doradztwa rolniczego, w całym kraju funkcjonuje około 6 tys. gospodarstw agroturystycznych oraz 500 obiektów nierolniczych, położonych na obszarach wiejskich i prowadzących działalność turystyczną. W Polsce najwięcej rolników wynajmujących kwatery zanotowano w byłych województwach: olsztyńskim, suwalskim, gdańskim, nowosądeckim, krakowskim, białkopodlaskim i wałbrzyskim. W 1996 roku powołano do życia Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwo Gościnne”. Federacja ta jest członkiem Europejskiej Federacji Stowarzyszeń do spraw Urlopu w Wiejskiej Zagrodzie i Turystyki na Terenie Wiejskim

„EUROGITES”, zrzeszającej 25 krajowych i regionalnych organizacji z 19 państw Europy [6].

Rozwój agroturystyki w Polsce związany jest z kilkoma czynnikami. Przede wszystkim znacznie osłabło zainteresowanie konwencjonalną turystyką masową (duże ośrodki wczasowe itp.). Coraz częściej społeczność miejska skierowuje swoją uwagę w kierunku alternatywnych form wypoczynku. Wzrasta zainteresowanie turystyką tzw. zieloną, łagodną, ekologiczną czy przyjazną środowisku [4].

Kolejnym ważnym zagadnieniem jest chęć poznawania czy też swoistej eksploatacji zasobów istniejących w środowisku wiejskim. Należą tu przede wszystkim:

- gospodarstwo rolne — mamy tu do czynienia z możliwością poznania pracy na wsi, podstawy chowu zwierząt i uprawy roślin czy kultury ludowej;
- wieś — umożliwia obserwację i uczestniczenie w życiu wsi, jako całości, w kulturze wiejskiej, obrzędach ludowych itp.;
- rolnicy — pojawia się tu szansa zapoznania się z filozofią i sposobem myślenia mieszkańców wsi;
- środowisko przyrodniczo-kulturowe — umożliwia dostęp do czystego powietrza, wody, flory i fauny, pozwala korzystać z niezmięnionej przestrzeni architektoniczno-krajobrazowej, a także daje możliwość aktywności sportowej i użytkowej (pomoc w pracach gospodarskich itp.) [3].

Korzyści ze strony rolnika — właściciela gospodarstwa agroturystycznego można uszeregować następująco:

- dodatkowe źródło dochodu, powiększające tzw. dyspozycyjny dochód rolnika;
- zwiększona sprzedaż owoców, warzyw i innych produktów roślinnych i zwierzęcych, pochodzących z gospodarstwa, a także wszelkiego rodzaju wyrobów regionalnych;
- podniesienie jakości oferowanych przez rolnika produktów, także dla pozostałych klientów, nie będących turystami;
- podwyższenie standardu i estetyki domu i jego najbliższego otoczenia [1].

Organizując przedsięwzięcie agroturystyczne, należy jednak pamiętać o kilku istotnych zagadnieniach. Do rozwoju turystyki i rekreacji nie wystarczy bowiem jedynie obecność terenów o dużych walorach krajobrazowo-przyrodniczych. Niezmiernie ważna jest w tym wypadku odpowiednia infrastruktura turystyczna, a zwłaszcza baza komunikacyjna, noclegowa i gastronomiczna [7].

Kolejnym istotnym problemem są predyspozycje osobiste rolników decydujących się na podejmowanie w swych gospodarstwach turystów. Chodzi tu głównie o odpowiednie traktowanie gości, pewne doświadczenia w turystyce, dobry stan zdrowia, pogodne usposobienie, umiejętność zapewnienia turystom odpowiedniego wyżywienia, chęć stałego podnoszenia kwalifikacji czy wreszcie akceptację obcych, absorbujących uwagę osób we własnym domu [5].

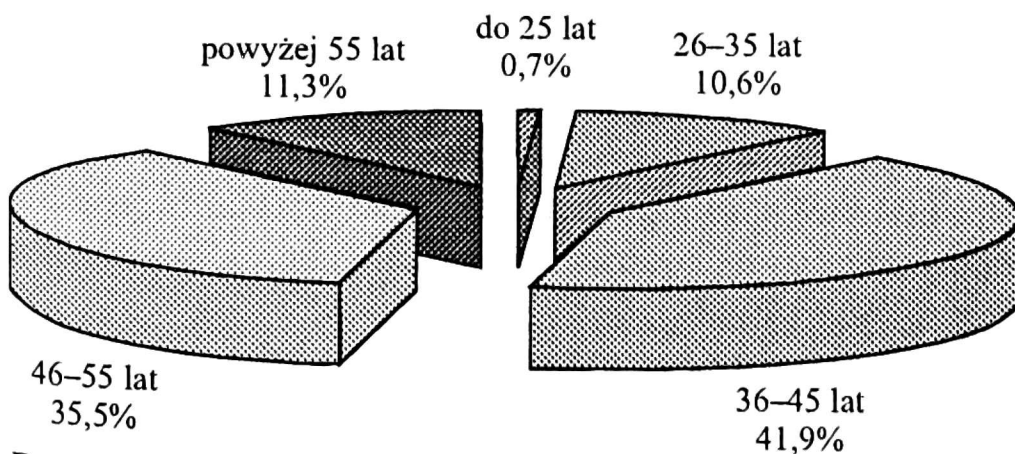
Metodyka badań

Badania przeprowadzono w latach 1997–1998 i objęto nimi 141 właścicieli gospodarstw agroturystycznych położonych w regionie Warmińsko-Mazurskim. Dobór właścicieli gospodarstw do badań był losowy. Badania te są fragmentem szerszych badań prowadzonych w Katedrze Doradztwa w Agrobiznesie ART w Olsztynie, poświęconych perspektywom rozwoju agroturystyki w północnej Polsce.

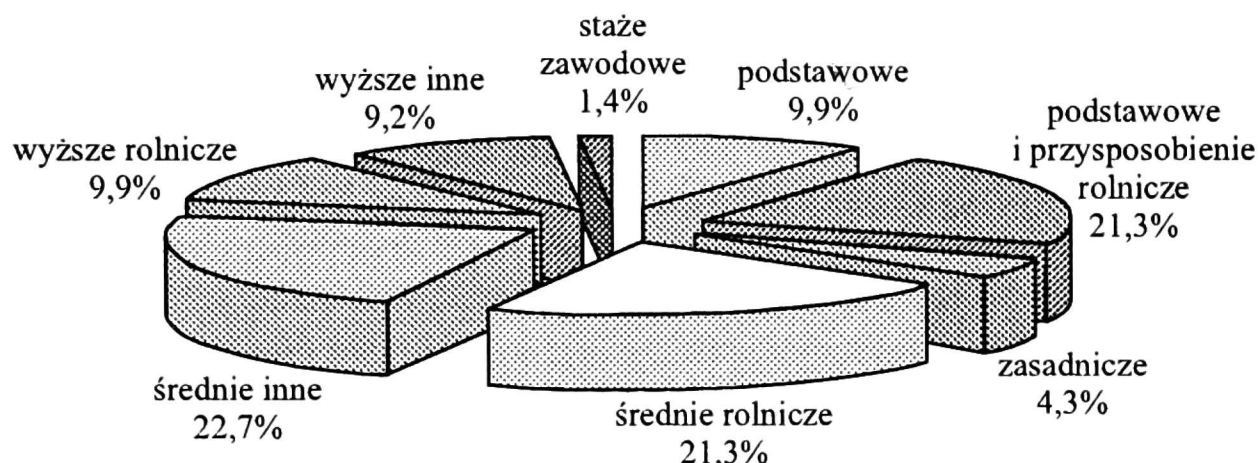
W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Kwestionariusz na potrzeby niniejszych badań został podzielony na cztery części. Część pierwsza dotyczyła ogólnych wiadomości na temat osoby właściciela gospodarstwa. W części drugiej starano się poznać ogólne uwarunkowania prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego. Kolejny rozdział kwestionariusza poświęcono charakterystyce samego gospodarstwa, natomiast ostatnia część zawierała informacje o działalności agroturystycznej.

Wyniki badań

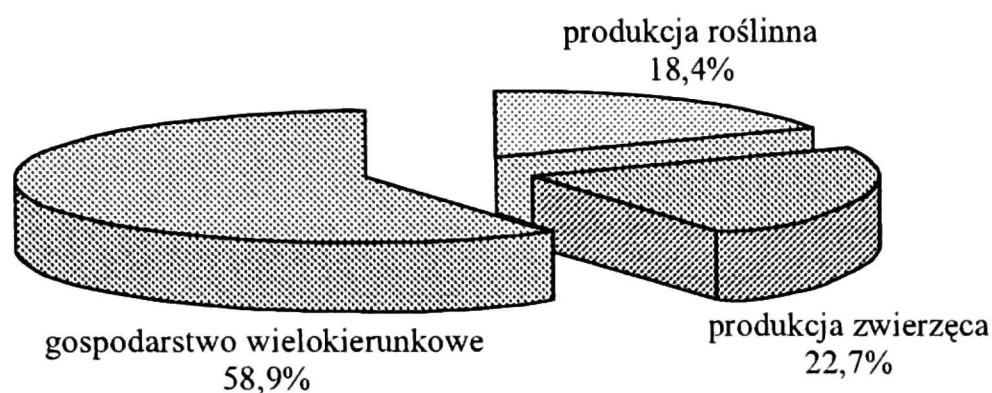
Przeciętny wiek właściciela gospodarstwa agroturystycznego wynosił 45 lat, przy rozpiętości od 23 do 72 lat. Generalnie, wśród badanych, dominowali ludzie w średnim wieku. Najwięcej respondentów (41,8%) znajdowało się w przedziale wiekowym od 36 do 45 lat. Kolejne miejsce zajęli rolnicy w wieku od 46 do 55 lat — 35,5% (rys. 1). Właściciele gospodarstw agroturystycznych charakteryzowali się relatywnie wysokim poziomem wykształcenia. Ponad 63% ankietowanych ukończyło co najmniej szkołę średnią, a co piąty respondent legitymował się wyższym wykształceniem (rys. 2). Przedstawione wyżej dwa podstawowe czynniki charakteryzujące osobę rolnika prowadzącego działalność turystyczną są niezwykle istotne. Prowadzenie tego typu usług to przede wszystkim kontakt z ludźmi. Dlatego więc predysponowani są do tego ludzie stosunkowo jeszcze młodzi, o w miarę wysokim poziomie wykształcenia. Właściciele kwater, chcąc sprostać konkurencji, nie mogą

Rysunek 1. Wiek właścicieli gospodarstw agroturystycznych

Rysunek 2. Wykształcenie właścicieli gospodarstw agroturystycznych

Rysunek 3. Kierunki produkcji rolniczej w gospodarstwach agroturystycznych

poprzestać na oferowaniu przyjezdnym wyłącznie noclegu i wyżywienia. Powinni oni także służyć jako przewodnicy, umieć wskazać interesujące miejsca w najbliższej okolicy, znać historię wsi oraz regionu.

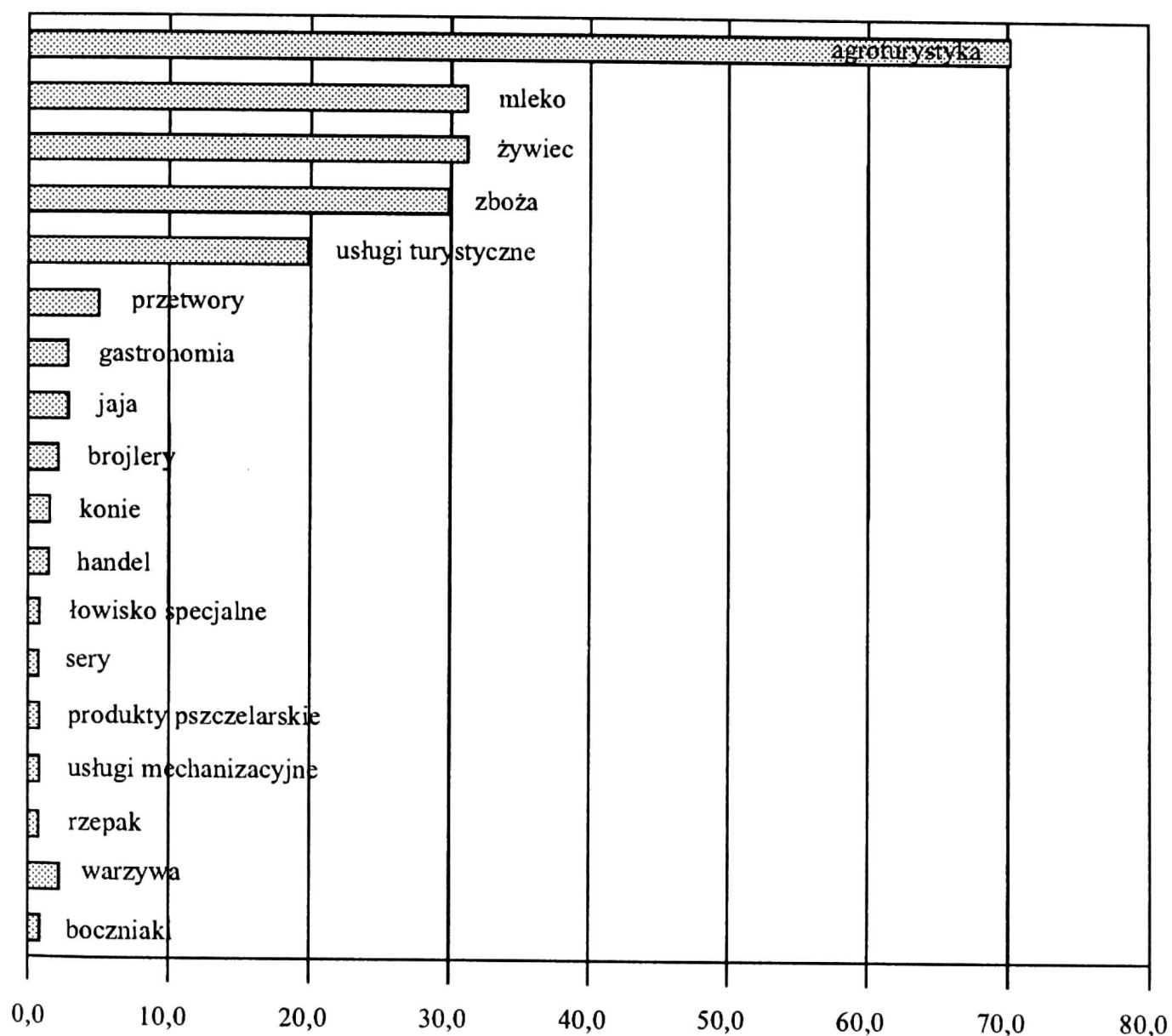
Obszar przeciętnego gospodarstwa w regionie Warmińsko-Mazurskim, oferującego kwatery turystom, wynosił 30,7 ha (rozpiętość od 1 do 730 ha). Większość gospodarstw (58,9%) stanowiły gospodarstwa wielokierunkowe (rys. 3). Należy podkreślić, że działalność turystyczną podejmowały gospodarstwa obszarowo większe aniżeli średnia w kraju i w regionie.

Jak wcześniej podkreślono, działalność agroturystyczna stanowi dodatkowe źródło dochodu rodzin rolniczych.

Analiza dochodów w badanych gospodarstwach wykazała, że przyjmowanie turystów w większości (70%) przestaje być dodatkowym, a staje się głównym źródłem utrzymania rolnika i jego rodziny (rys. 4). Na pozostałych miejscach rolnicy wymieniali sprzedaż mleka, żywca i zbóż (około 30% w całości dochodów), a także pozostałe usługi turystyczne, takie jak organizowanie wszelkiego rodzaju imprez, jazda konna, łowiska specjalne, zielone szkoły itp., (20%).

Ponad połowa właścicieli gospodarstw agroturystycznych (53,2%) zajmuje się od 2 do 5 lat sprzedażą usług turystom. Warto podkreślić jest jednak to, że prawie co czwarty korespondent prowadzi taką działalność już od co najmniej 6 lat, a niewielki odsetek ankietowanych — nawet od lat 10.

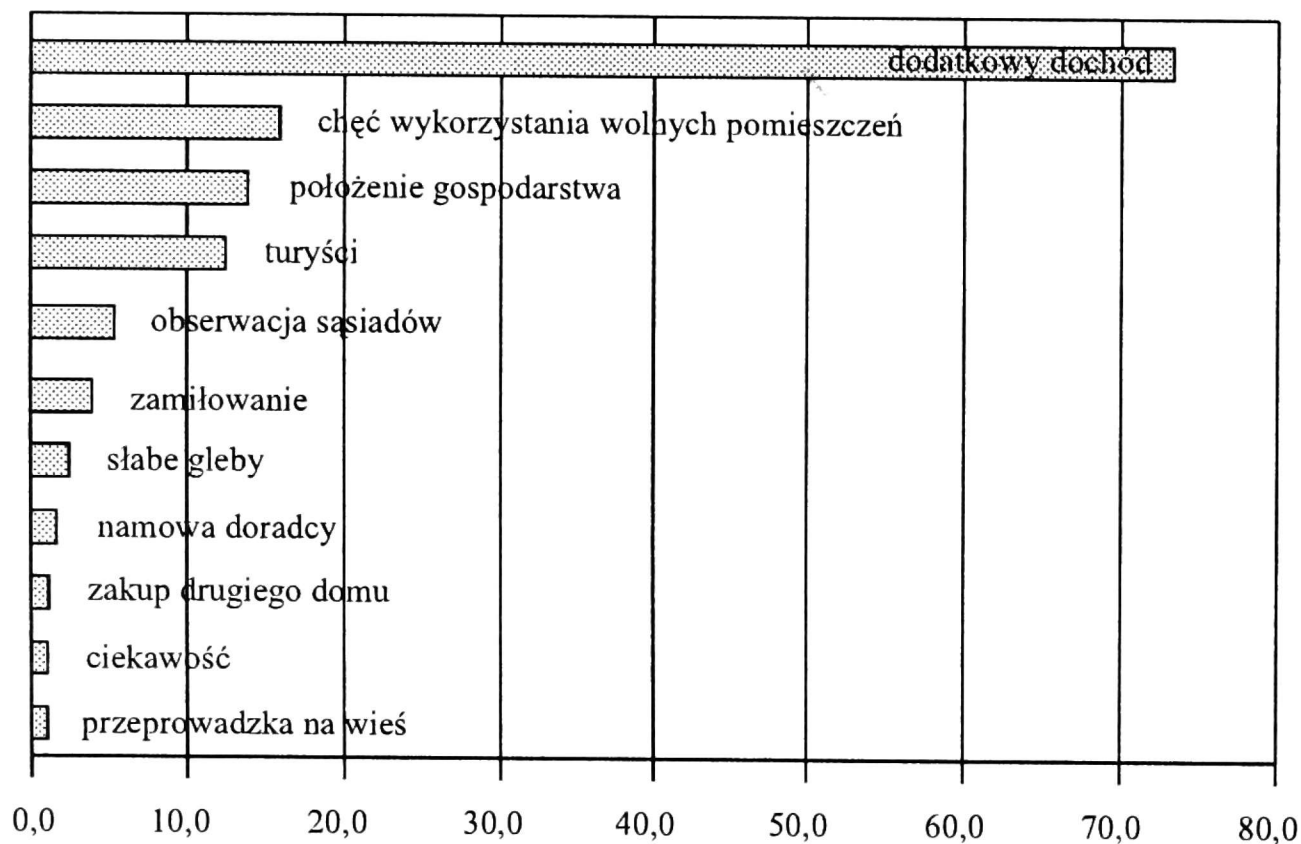

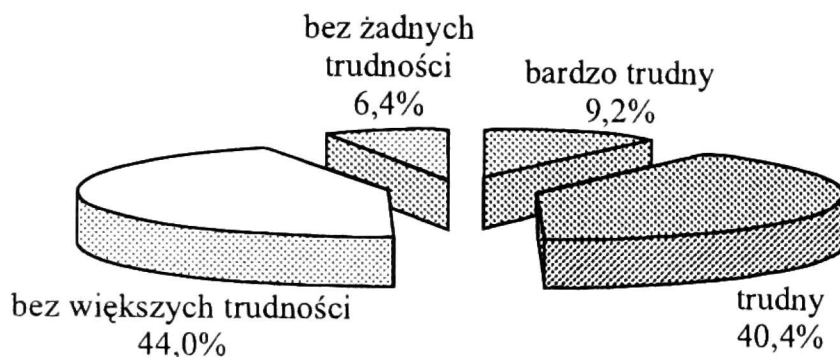
Rysunek 4. Główne źródła dochodu w gospodarstwach agroturystycznych

Motywy skłaniające rolników do zajęcia się usługami turystycznymi są bardzo zróżnicowane. Na pierwszym miejscu respondenci wymieniali jednak zawsze względy ekonomiczne, traktując podjętą działalność przede wszystkim jako źródło dodatkowego dochodu (ponad 70% odpowiedzi). Kolejne miejsca w hierarchii czynników skłaniających do przyjmowania turystów w swoich gospodarstwach zajmowały: chęć wykorzystywania wolnych pomieszczeń (blisko 15% odpowiedzi) oraz atrakcyjne położenie gospodarstwa (13,5%) (rys. 5). Podobne wyniki otrzymała Dębniowska, u której trzy pierwsze miejsca w hierarchii motywów pokrywały się z otrzymanymi w niniejszych badaniach [1].

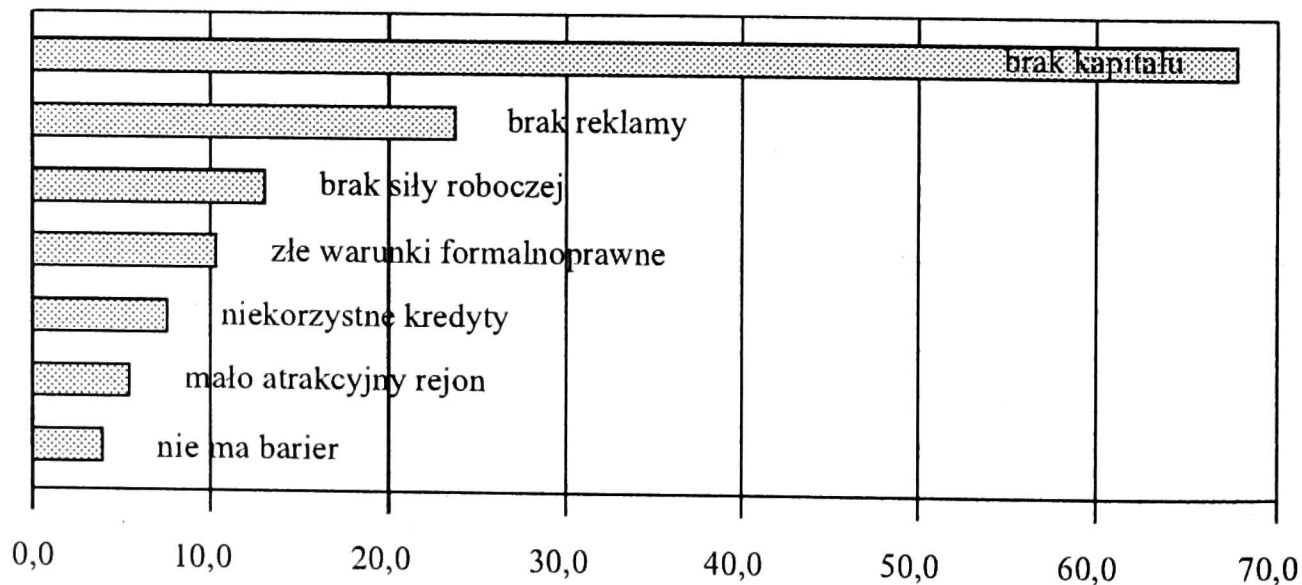
Swój start w prowadzeniu działalności agroturystycznej 44% respondentów określiło jako nie sprawiający większych trudności. Nieco mniejsza liczba rolników scharakteryzowała go jako trudny (40,4%). Skrajne wypowiedzi (bez żadnych trudności i bardzo trudny) były udziałem niewielu właścicieli gospodarstw agroturystycznych (6,4% i 9,2%) (rys. 6).

Rysunek 5. Motywy podjęcia działalności agroturystycznej

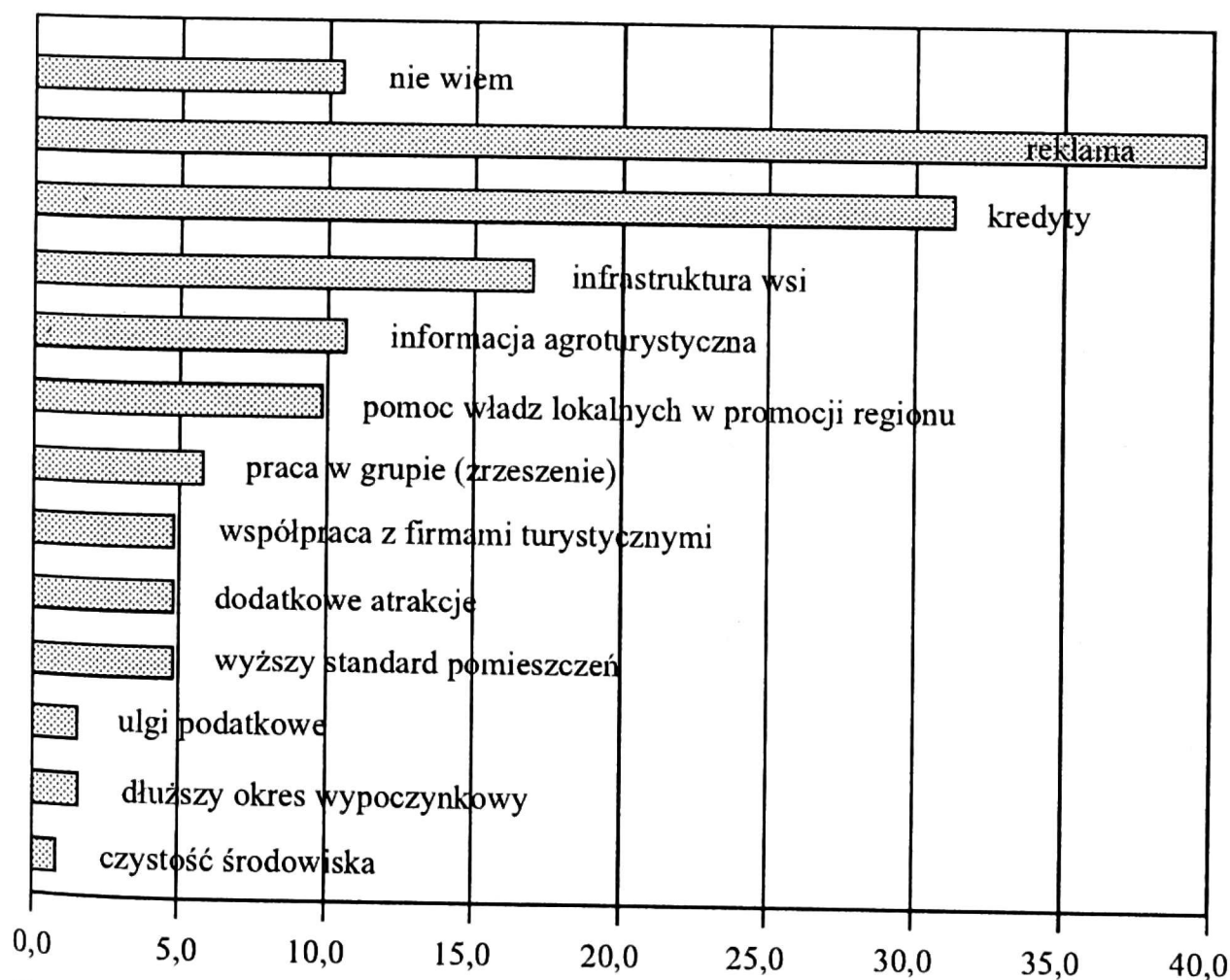
Rysunek 6. Ocena startu w działalności agroturystycznej

Rysunek 7. Bariery w prowadzeniu działalności agroturystycznej

Podjmując jakąkolwiek działalność gospodarczą, należy liczyć się z napotkaniem szeregu barier, szczególnie w początkowym okresie. Dotyczy to także agroturystyki. Do największych przeszkód podejmujący taką działalność zaliczają przede wszystkim: brak kapitału (67,4% odpowiedzi), brak reklamy (23,4%), brak siły roboczej (12,8%) oraz złe uwarunkowania formalnoprawne (9,9%) (rys. 7). Jak wynika z powyższego, bariery napotymane w działalności agroturystycznej nie odbiegają od typowych dla wszystkich rodzajów przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Brak środków finansowych jest przeszkodą zarówno w podejmowaniu działalności handlowej, produkcyjnej czy przetwórczej. Podobna sytuacja występuje w wypadku promocji czy ciągle powszechnej w Polsce biurokracji.

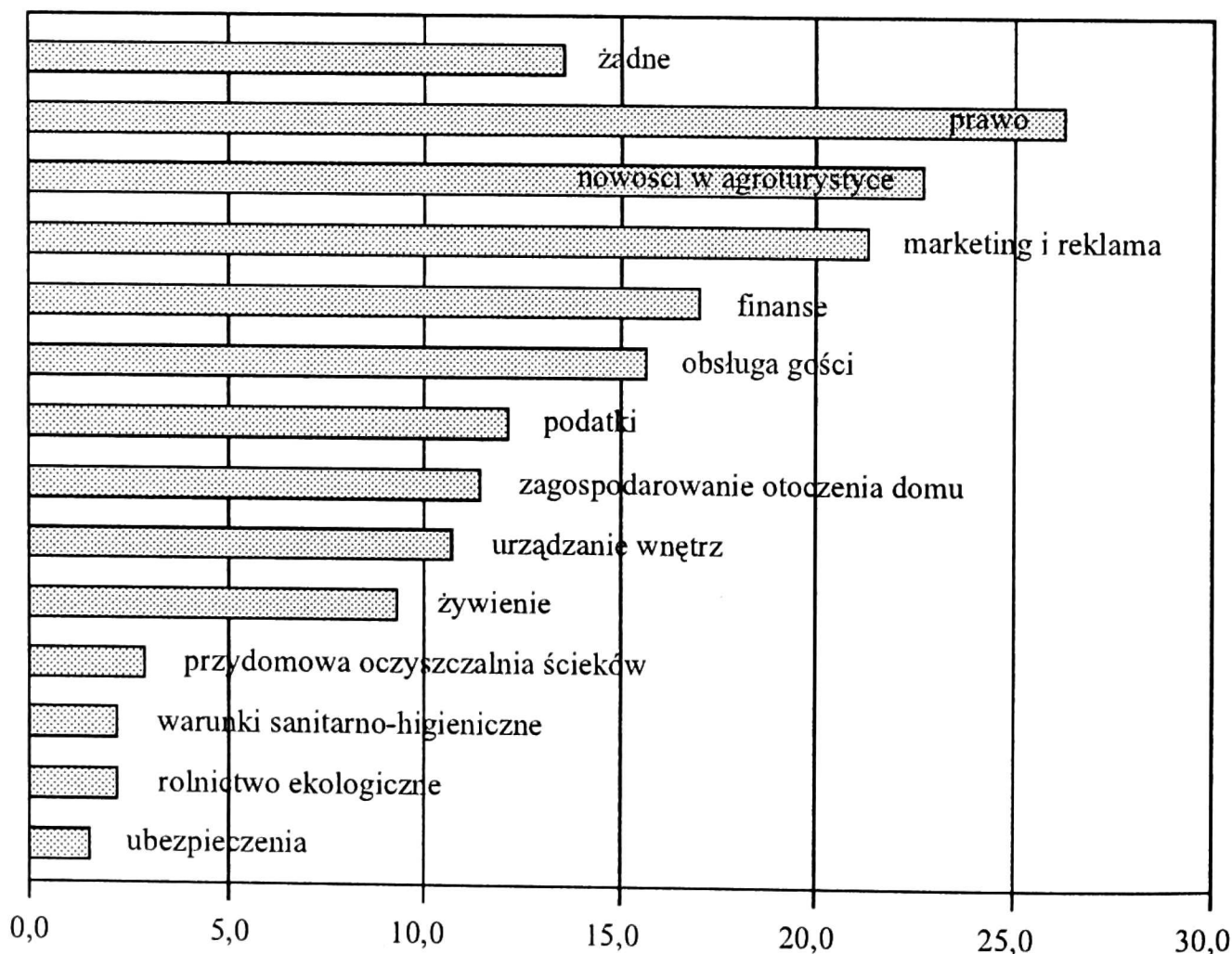
Kolejne zagadnienie podejmowane w badaniach łączy się bezpośrednio z poprzednim. Chodzi tu mianowicie o czynniki, które mogą stymulować rozwój agroturystyki w Polsce (rys. 8). Rolnicy w tym wypadku najczęściej wskazywali na reklamę, jako główny czynnik pomagający w rozwoju (39,7% odpowiedzi). Kolejne miejsce w rankingu zajęły kredyty preferencyjne wspomagające rozwój przedsięwzięcia (31,2%). Należy w tym miejscu podkreślić, że te dwa czynniki stanowią największą bolączkę wszystkich przedsiębiorców na obszarach wiejskich. Promocja w jej najprostszej formie, a więc foldery, mapki, czy przewodniki reklamujące region i samo gospodarstwo, jest często, ze względu na wysokie koszty, nieosiągalna w wypadku po-

Rysunek 8. Czynniki usprawniające działalność agroturystyczną w opinii właścicieli gospodarstw agroturystycznych

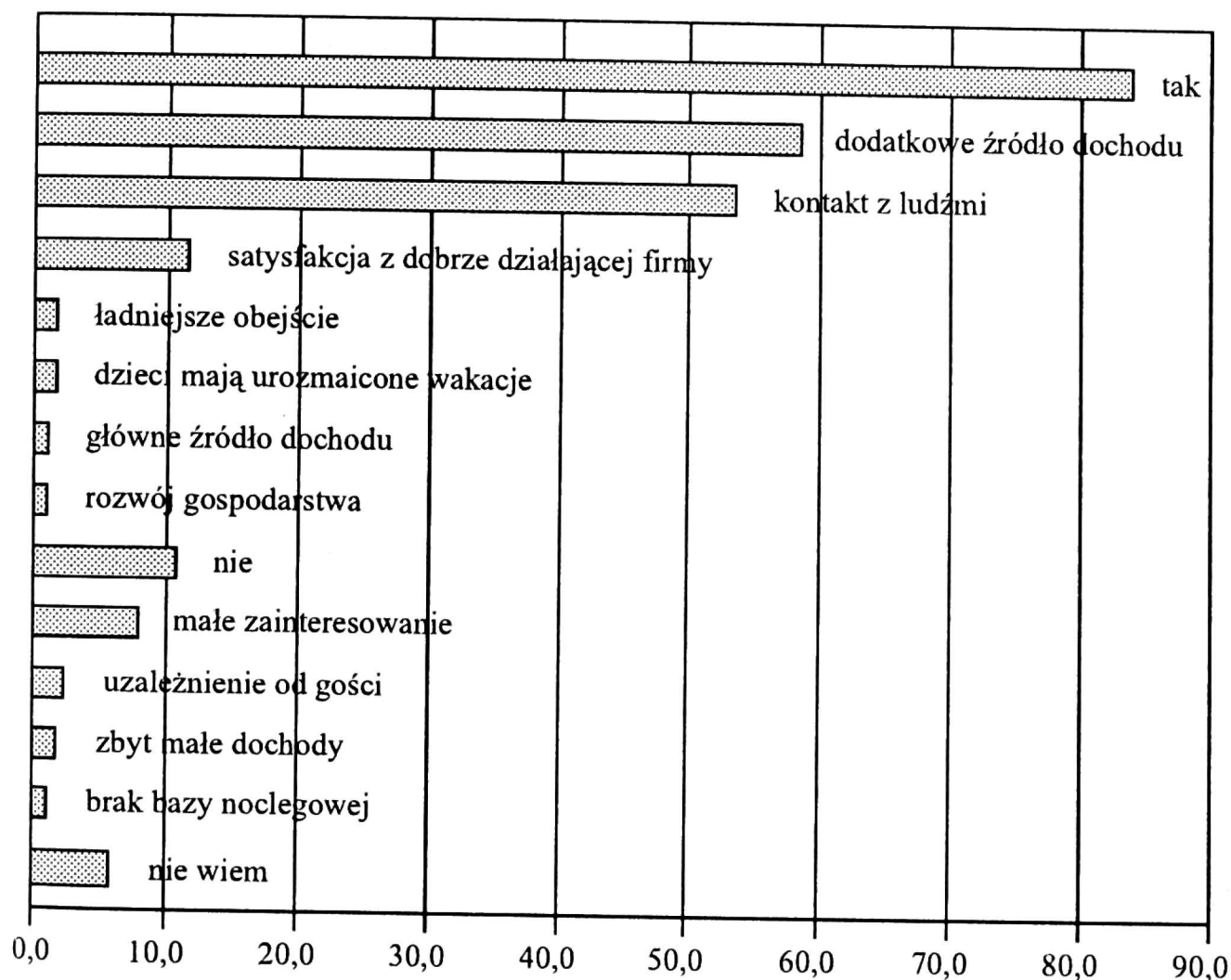
jedynczego rolnika. Może więc powstać sytuacja, w której atrakcyjnie położone gospodarstwo nie będzie odwiedzane przez turystów tylko ze względu na brak informacji o jego istnieniu. Rolnicy zdają sobie z tego sprawę i dlatego wśród pozostałych czynników mogących wspomóc ich działalność wymieniają pomoc władz lokalnych w promocji, współpracę z firmami turystycznymi, zlokalizowanymi w miastach, jak również zrzeszanie się w grupy. Poważnym problemem (17% odpowiedzi) jest również, katastrofalny niekiedy, stan infrastruktury na wsi. Należy tu mocno podkreślić, że walory przyrodniczo-krajobrazowe nie zawsze mogą zrekompensować brak sprawnej komunikacji, telefonu czy ośrodka zdrowia, zwłaszcza w wypadku rodzin z małymi dziećmi.

Właściciele gospodarstw agroturystycznych, poważnie traktujący swoją działalność, powinni dbać o stałe podnoszenie swoich kwalifikacji. Wśród dziedzin, z których wiedza poszukiwana jest najczęściej, dominują: prawo (26,2% odpowiedzi), nowości w agroturystyce (22,7%), marketing i reklama (21,3%) oraz sprawy związane ze stroną finansową przedsięwzięcia (17%). Należy tu jednak zwrócić uwagę, że ponad 13% właścicieli gospodarstw agroturystycznych poprzestaje na posiadanej już wiedzy, nie zamierzając poszerzać jej w żadnej z dziedzin (rys. 9).

Rysunek 9. Dziedziny, z których wiedza jest najczęściej poszukiwana przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych

Rysunek 10. Wyniki ankiety dotyczącej satysfakcji z podjęcia działalności agroturystycznej

Ostatnią kwestią poruszoną w tej części badań było poczucie satysfakcji (lub nie) z podjętej działalności (rys. 10). Zdecydowana większość właścicieli gospodarstw agroturystycznych (83,7%) zadeklarowała zadowolenie z wykonywanej pracy. Motywowali to przede wszystkim możliwością uzyskania dodatkowego dochodu (58,2% odpowiedzi). Ważnym czynnikiem był też w ich przypadku stały kontakt z nowymi ludźmi (53,2%). Respondenci podkreślali także satysfakcję płynącą z posiadania własnej firmy, poprawę estetyki własnego domu czy urozmaicenia wakacji dzieci. Osoby niezadowolone z podjęcia dodatkowej pracy (10,6% respondentów) główną winą za taki stan rzeczy obarczały zbyt małe zainteresowanie swoją ofertą turystyczną (7,8% odpowiedzi) oraz uzależnienie od gości (2,1%).

Niewielki odsetek właścicieli gospodarstw agroturystycznych nie był w stanie określić, czy podjęta działalność jest satysfakcjonująca, czy też nie. Być może jest to wynikiem zbyt krótkiego czasu działania, a więc co za tym idzie niemożności wypracowania zdania na ten temat.

Podsumowanie i wnioski

Usługi agroturystyczne są niewątpliwie jedną z dynamicznie rozwijających się działalności przedsiębiorczych na obszarach wiejskich w regionie Warmińsko-Mazurskim. Sytuacja ta jest wypadkową wielu czynników, z których do najważniejszych można zaliczyć: zły stan polskiego rolnictwa (zmniejszające się stale dochody z produkcji rolnej), rosnące zainteresowanie wypoczynkiem na wsi oraz, w wypadku regionu Warmińsko-Mazurskiego, niezwykle atrakcyjne walory przyrodniczo-krajozrazowe. Przeprowadzone na tym obszarze badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Właściciele gospodarstw agroturystycznych są najczęściej ludźmi w średnim wieku i o relatywnie wysokim poziomie wykształcenia. Średni obszar gospodarstwa przewyższa średnią powierzchnię gospodarstwa w kraju oraz regionie. Są to najczęściej gospodarstwa wielokierunkowe.
2. Główne motywy skłaniające rolników do podejmowania działalności agroturystycznej to przede wszystkim chęć uzyskania dodatkowego dochodu. Na kolejnych miejscach znalazły się: chęć wykorzystania wolnych pomieszczeń oraz atrakcyjne położenie gospodarstwa. Początkowy okres działania większość respondentów określiła jako nie sprawiający większych trudności. Bardzo trudny był on jedynie w wypadku co dziesiątego gospodarstwa.
3. Główne bariery hamujące rozwój agroturystyki w regionie to w przeważającej mierze kłopoty z pozyskiwaniem środków finansowych, brak odpowiedniej promocji, kłopoty z pozyskaniem pracowników oraz złe przepisy prawne i administracyjne. Reklama, system kredytów preferencyjnych oraz odpowiedni poziom infrastruktury to, w opinii respondentów, czynniki stymulujące zwiększanie się liczby rolników podejmujących usługi turystyczne.
4. Zdecydowana większość właścicieli gospodarstw agroturystycznych jest zadowolona z podjętej działalności. Dzięki niej uzyskują dodatkowy dochód (w 70% jest to właściwie główny dochód gospodarstwa), mają kontakt z ludźmi spoza ich miejscowości oraz odczuwają satysfakcję z posiadania własnej firmy. Osoby niezadowolone, jako powód swojej frustracji, podają brak zainteresowania ich ofertą wypoczynku na wsi oraz uzależnienie od przyjeżdżających do gospodarstwa gości.

Literatura

- [1] Dębniowska M., Tkaczuk M. 1997. Agroturystyka — koszty, ceny, efekty. Poltext, Warszawa: 11–22.
- [2] Gajewski J. 1995. Szanse i bariery tworzenia miejsc pracy pozarolniczej na obszarach wiejskich. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie* 295(43): 31 ss.

- [3] Gannon A. 1988. What is Agri-Tourism — Developing the Product. W. Rural Development through Agri-Tourism. FAO Office for Europe: 54–55.
- [4] Kaleta A. 1996. Społeczność wiejska na przykładzie wsi Lucim. Agroturystyka. W: Rewitalizacja obszarów rustykalnych Europy t.1, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław: 71–72.
- [5] Makarski S. 1994. Adaptacja gospodarki chłopskiej i jej otoczenia do warunków rynkowych. PAN, IRWiR, Warszawa: 8–9.
- [6] Przezbórska L. 1998. Turystyka wiejska czy agroturystyka. Terminologia, formy turystyki alternatywnej i ich rozwój na przestrzeni wieków. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 1: 71 ss.
- [7] Suchta J. 1994. Turystyka w województwie olsztyńskim jako element gospodarki przestrzennej. *Acta Acad. Agricult. Tech. Ols.* 25: 107 ss.

Social and economical condition of agrotourism development in Warmia and Mazury Region

---

Key words: enterprise, additional sources of incomes, agrotourism

Summary

A difficult situation of Polish agriculture forces the farm owners to search for new additional sources of incomes outside the agriculture. One of the possibilities especially in north-eastern parts of Poland is agrotourism. The main goal of the study was the recognition social and economical conditions for development of agrotourism in Warmia and Mazury region. The study was carried out in 1997–98 on 141 farms interested in agrotourism. It was confirmed that the farm owners interested in agrotourism were young and of relatively high education level. The main motive which persuade the farmers to start agrotourism activity is mainly desire to achieve the additional incomes. The next reason is a will of using the empty rooms and attractive placement of farms. The main barriers which impede the development of agrotourism in region are problems with finding financial sources, lack of proper promotion, troubles with getting adequate workers and improper law and administrative regulations. An advertisement, preference credit system and appropriate level of infrastructure are in opinion of the respondents main factors which stimulate increase of numbers of farmers deciding to start agrotourism activities.

*Adres do korespondencji:
dr inż. Wojciech Gotkiewicz
Katedra Doradztwa w Agrobiznesie
Akademia Rolniczo-Techniczna
Plac Łódzki 2 b. 19
10-957 Olsztyn*